

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

I

HALLANDS LÄN,

till Kongl. Maj:t år 1828

afgifne

Fem-Års-Berättelse.

22.

STOCKHOLM 1829,
tryckt hos JON AD. WALLDÉN.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes i Hallands Län, till Kongl. Maj:t år 1828 afgifne Fem-Års-Berättelse.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

I

HALLANDS LÄN,

till Kongl. Maj:t år 1828

afgifne

Fem-Års-Berättelse.

22.

STOCKHOLM 1829,
tryckt hos JON AD. WALLDÉN.

INNEHÅLL

	Sid.
Underdånig berättelse	5.
1 §. Länets allmänna beskaffenhet.....	5.
2 §. Invånarne.....	7.
3 §. Näringar.....	8.
Jordbruk.....	8.
Boskaps-skjötsel.....	10.
Ladugårds-afkastningen.....	12.
Skogar.....	12.
Bergrorelse.....	13.
Fabriker.....	13.
Binäringar.....	14.
Kolning.....	15.
Pottaska.....	15.
Salpeter-tillverkningen.....	15.
Slöjder.....	16.
Ylleväfnaderne.....	17.
Handel.....	18.
Flygsand.....	18.
4 §. Politisk Författning.....	19.
Kammarverk.....	19.
Stats-Bidrag.....	21.
Politie.....	23.
Halmstads Lägre Lärdoms- Skola.....	23.
Warbergs Lägre Lärdoms- Skola.....	23.

5 §. Städer.....	26.
Kungsbacka.....	26.
Warberg.....	26.
Falkenberg.....	28.
Halmstad.....	28.
Laholm.....	30.

Stormächtigste Allernädigste Konung!

Den af Eders Kongl. Maj:t Nädigst anbefalte Fem-Års-Berättelse för det mig i Nåder anförtrodde Hallands Län, med tillhörande Tabeller, serskilt för Städerna och serskilt för Landet, jemte bilagor N:s 1 & 2, samt uträkning som visar medelpriset af 1822, 1823, 1824, 1825 och 1826 årens Markegångs-Taxor, har jag Nåden härhos underdånigst aflämna.

Med djupaste undersätlig vördnad, nit
och trohet, framhärdar

Stormächtigste Allernådigste Konung

Eders Kongl. Maj:ts

underdånigste tropligtigste
Tjenare och Undersäte
C. VIRGIN.

A. OLSON.

Halmstads Slott af Lands-Cancelliet d. 15 Aug. 1828

Underdånig Berättelse om *Hallands Län.*

1 §. *Länets allmänna beskaffenhet.*

Hallands Län utsträcker sig på Sveriges vestra kust mellan 56 grader 18 minuter och 57 grader 38 minuter latitud samt mellan 29 grader 3 minuter och 31 grader Longitud. Det utgör i längd 14 och i bredd från 1 till 5 mil, samt begränsas i väster af Kattegat, i söder af Hallands-Ås och Skåne, samt i öster och norr af Småland, Westergöthland och Bohus Län. Areala innehållet är 43,24 kvadratmil, hvaraf 4,26 Insjöar, Strömmar och Mossar.

Landet är lågt mot stränderne af Kattegatt, men höjer sig mot öster. Norra delen är mer bergig, mer sönderdelad i skarpa partier och mer skogig än södra delen. Från Småland och Westergöthland inskjuta flera bergsträckningar, som under deras lopp genom Halland sänka sig så småningom mot hafsstranden till mindre sidogrevar och antaga omsider stämpeln af ett slättare land. Kust-Landet är bördigast och

består dels af Ler eller Sandmylla, dels hafssand. Närmare Småländska och Westgötha gränsoerne aftager bördigheten; och jordmånen i dessa trakter är grus och klapper blandad sand, betäckt med en tunn yta af matjord. Åkervidden är inskränkt och ängarne obetydlige. På de vidsträckta hedar som utgöra Betesmarkerne upptäckes sällan något träd eller någon annan vegetation än ljung.

Fyra större strömmar genomskära Halland i vestlig rigtning och dela provinsen i 5 delar samt utfalla i hafvet, nemligen;

Lagan, upprinner öster om Taberg i Jönköpings Län och utfaller vid *Laholm*, efter 19 mils lopp, i hafvet. Öster om Laholm bildar denna flod det sköna vattenfallet vid Kassafors,

Nissan uppkommer äfvenledes vid Taberg och faller, efter 15 mils lopp, i hafvet vid Halmstad,

Åtran, som delar landet uti norra och södra Halland, upprinner i Elfsborgs Län, utfaller i hafvet vid Falkenberg, efter 20 mils lopp.

Wiskan, kommande från Westergöthland utfaller i hafvet vid Åhs Klosters Kungsgård efter 11 mils lopp.

Dessa 4 strömmar äro ej segelbara och således utan nytta för inre communicationerne.

Utom sjön Lygnarn, hvaraf en del ligger i Elfsborgs Län, finnes i Länet inga betydliga insjöar.

2 §. *Invånarne.*

Vid Mantals- och Skattskrifningar för år 1827 utgjorde folkmängden i Hallands Län 85,753 personer, hvaraf 46,830 äro mantalsskrifne och 38,923 mantalsfria. Folkmängden, som utgör nära 2200 personer på kvadratinilen, har således på 5 år ökats i Länet med 4987 personer eller nära 1000 människor om året, ehuru i Norra Halland en mängd ynglingar årligen utgå som sjömän, hvaraf minst $\frac{1}{15}$ ej återkomma till hembygden, samt från Södra Halland mycket tjenstfolk utvandra till det fruktbarare Skåne.

Folket saknar ej bildning, hvartill landets belägenhet vid sjökusten äfven torde bidraga. Lynnet hos Allmogen är olika i Norra och Södra Halland. Hos Norr-Halländningen röjes mer sjelfständighet och tilltagsenhet än hos Söder-Halländningen.

Sedligheten hos Halländska Allmogen är utmärkt och berömvärd. Stölder och gröfre brott äro högst sällsynte och må hända fins ingen Provins i Riket der brottmå- lens antal äro så ringa som här i Länet. På 8 år, har ingen undergått dödsstraffin- om provinsen.

Föräldrars och Svärföräldrars missfir- mande fortfar likväl och förekommer ofta vid Domstolarne.

Allmogens näringsflit är berömlig, ser- deles i de trakter som äro ofrugtbarast i Länet. Verkelig välmåga är sällsynt hos allmogen. Missväxtåret 1826 har skulld- satt den, och fattigdom samt Pänningebrist hafva tilltagit.

Äfven här i Länet har de sednare åren en öfverdrifven Bränvins-bränning befordrat osedlighet och armod hos allmogen.

På arbetare är ingen brist, omkring 20 sk. är vanliga dagsverks-priset på Landet,

3 §. Näringar.

Jordbruk. Hos allmogen är *Ensädet* det mest brukliga och trädet begagnas en-

dast vid de större Egendomarne, några prestgårdar och boställen, men sällsynt af bönder. De brukliga sädesslagen äro: obetydligt hvete, vinter-råg, vår-råg, korn, blandsäd, bestående af hafre och råg eller korn, hafre och potates. I Norra Halland sås ärter och bönor. Korn och hafre äro de rådande sädesslagen i Provinsen. Allmogens brukningssätt är vanligen att gödsla till korn och potates, hvarefter sås vinter-råg och sedermera blandsäd och hafre, hvarmed varieras tills åkern åter är i tillfälle att gödslas.

Potates-odlingen fortfar att utvidgas och Bränvinstillverkningen i samma mon. — Odlingen af trädgårdsväxter har tilltagit, så att afsättningen deraf, särdeles i södra delen af Länet, är svår. Goda frugtträd finnas, särdeles uti strandbygden hos allmogen. — Hampa odlas till allmogens gröfre väfnads behof, och Linodlingen fortfar i tilltagande, särdeles i norra delen af Länet. Linet afyttras på marknaderne och säljes äfven till Westgötar oberedt på åkern. Önskeligt vore, att linförädlingen i Länet uppmuntrades, derigenom att det af Kammarjunkaren *Wahlfradt* anlagde Institut för linförädlingen utvidgades och bibringade allmogen mera hug för denna binäring. Humlegårdar finnas väl i Länets skogstrakter, men skörden är så

ringa, att behovet får fyllas från Smålands skogsbygder. Vid kusten kan svårligen humlegårdar anläggas för de svåre vindarne.

Sädes productionen har mycket tilltagit och är, genom den ökade potates-odlingen, tillräcklig för Länets behof, utom i missväxtår.

Odlingarne tilltaga årligen, synnerligen vid kustlandet. Utom de i förra fem-årsberättelsen omnämde possessionater, som verkställt de största odlingarne, må nu nämnas Herr Commerce-Rådet Hammar och Arrendatorn af Lindhof Kungsgård *Sandberg*, samt för moss-odlingar Herr Major *Ekenstein* och Landtmätaren *Delin*.

Af förbättrade åkerbruks redskap, må nämnas den så kallade Engelska plogen, som mer och mer vinner förtroende; och bland mekaniska iurättningar till besparande af arbetskraft, är tröskverk, som på åtskilliga egendomar äro anlagde.

Boskaps-skjötsel:

Fodertillgången är i allmänhet, mot den i bruk varande åkervidden, otillräcklig. Bristen i fodertillgången ärsättes genom betet som klimatet tillåter att begagnas.

na sent på året och tidigt om våren. Den-
na skadliga ovana hos allmogen är ännu ej
utrotad, men jag hoppas, att med tiden de
inse sin verkliga nytta af foderväxters od-
ling och förminskning af betet, som är högst
skadligt så väl för jordbruket som för skogs-
tillväxten. Genom enskiftenas fortgång, kom-
mer äfven allmogen att bättre begagna sine
egor på förmånligaste sättet, Blott på någ-
ra Herregårdar begagnas stallfodring, men
ej hos allmogen. Betesmarkerna äro vid-
lyftige men ljungbeväxte och magra. Hä-
star finnas tillräckligt utom i Länets skogs-
trakter, der mera oxar användes. Handeln
med Danska hästar har betydligt aftagit.
Hästracen som finnes i Länet är temligen
god och åtgärd är vidtagen att från Flinge
Stuteri årligen ärhålla 2:ne hingstar till ra-
cernes förädling.

Boskapen är i strandbyggden större
än i skogsbyggden, der den är svagare och
mindre.

Förhållandet med fåren är lika som
vid sednaste fem-års-berättelsen. Den der om-
nämde Jämtländska racen har sedermera ej
funnit träfnad utan utgått, äfvensom de år
1824 af Kongl. Maj:t till hushålls-sällskapet
förärade 8 st. Isländska får hafva af sjuk-
domar och vantrefnad utdött.

Ladugårds-afkastningen anses med säkerhet såsom tillräcklig för Länet, med undantag af Städernes behof af talg, som merändels upphandlas från Småland och Westergötland. Deremot afsättes från Länet ej obetydligt af Ladugårds-producter till Götheborg.

Skogar i Länet äro få och medtagne. Under Danska tiden förstördes skogarne och under påföljande tid har skogs-återväxten ej blifvit befordrad. Det efterdöme Baron *Wrangel*, genom värkställde nu tillväxte sköna planteringar, åstadkommit, skall, tillika med flere possessionaters visade vård om skogar och plantering, säkerligen åstadkomma skogarnes återväxt. Hvad som särdeles hindrar trädväxterne, är betet af kreaturen. Erfarenheten har visat, att, så snart någon mark fredas för bete, uppväxer genast planter af både Fur och Lofträn, särdeles af Ahl på sidlänta trakter, och Björk, hvars hembygd Länet synes vara. Genom Krono- och Jägeri-betjeningen, har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande ålagt Krono-Hemmans Åboerne, att verkställa de planteringar som de, enligt städjobrefven, åligga att årligen fullgöra, äfvensom att återplantering skall verkställas för ärhållne utstämplingar. I allmänhet synes äfven allmogen mera vårda sig om skogshushållningen än i

förra tider. Ljungbränningarne som Eders Kongl. Maj:ts Befälningshafvande bemödat sig att, såsom högst skadliga för skogsåterväxten, förekomma, hafva äfven något af tagit.

Tillgången på bränntorf är hittills någorlunda tillräcklig, ehuru bränvinsbränningen ökat behofvet deraf. En bättre hushållning med torfmåssarne förmodas bli en följd, genom måssarnes delning vid enskiften, då hvar och en ägare af torf-måssar kommer i tillfälle att sparsammare använda dem.

I afseende å förbättringen i byggnader, har Allmogen i Länet börjat allmänneligen vid sina byggnaders uppförande gifva dem ett varaktigare och ändamålsenligare utseende än fordom, samt med stenhägnader förse sina så väl in- som utägor, hvilket sednare besparar betydligt den ringa skogstillgången.

Berggrörelse: finnes ingen i Länet.

Fabriker: de 2:ne i förra Fem-Års-Berättelsen omnämnde Klädes-Fabriker äro nedlagde, såsom ej lönande. Deremot har i Halmstad nyligen blifvit anlagd en Klädes-Fabrik, bestående af 3 Väfstolar, 2 Kard-

machiner, 3 Öfverskärare-saxar, 4 Spinnmachiner, hvarjemte är förenadt Färgeri med 2 kypar och 3 kjettlar samt stamp. Denna inrättning sysselsätter omkring 30 personer.

Utom Stjerneraps Pappersbruk, har nyligen vid Marbeck i Snöstorp Socken, blifvit anlagdt ett Pappersbruk, som sysselsätter 10 personer.

Vid Ryde nedlagde Jernbruk, har ägaren nyligen ärhållit Kongl. Commerce-Collegii tillstånd att anlägga ett Engelskt Garfveri.

Af Länets 7 Tegelbruk äro de vid Stensjö och Falkenberg mäst betydande och afsätta både Tak och Murtegel i Skåne och särdeles i Malmö Stad.

Binäringar: Jagten är ringa. Rådjur och Tjäder äro sällsynte, men Orre och Rapphöns mera ymnigt. Fisket idkas ganska litet, ehuru det borde utgöra en betydande binäring. Vid Warberg är väl ett skattlagt fiskeläge, men innehafvarnes oförmögenhet att förse sig med nödige redskap gör fiskeriet derstädes föga lönande. De skäl som i förra Fem-Års-Berättelsen äro anförde orsaka att intet fiske företages i dju-

pet. Endast Strand-Allmogen begagnar fisket med små båtar och svag redskap, men ärhålla dock Torsk, Koljor, Hvarf och Flundror samt något Hummer om sommaren, som säljes i Städerna. Laxfisket är mer lönande vid utloppet af de 4 hufvudströmmarna. Vid Falkenberg och Åhs Kloster ärhållas den tidigast på Våren och är derföre förmånligast. I allmänhet förmodas att Laxfisket på alla ställen betydligt aftagit, hvilket torde tillskrifvas strömmarnes uppgrundning vid utloppen.

Kolning verkställes obetydligt och nästan endast i Elfsåkers Socken af Fjäre Fögderi.

Pottaska tillverkas i skogsbygden för 2:ne i Halmstad varande Såpbruk.

Saltpeter-tillverkningen, som i anseende till skogsbristen ej med fördel kan drifvas på andra ställen än i Länets skogsorter, har, efter medium af 5 år, uppgått endast till omkring 140 Lispund om året.

Utvandringen af Landets ungdom på tröskarbete till Skåne har lyckligtvis aftagit betydligt, men fortfar dock, så att ungefärligen 300 ynglingar ditvandra, hvaraf en del där qvarstadna i tjenst och de fle-

ste återkomma med ringa behållning af sina inkomster. Att de bortgå från hembygden just den årstid då Landtmannen är i tillfälle verkställa sina odlingar, kan aldrig vara gagneligt för provinsen. Få orter hafva de lägenheter till odlingar som Halland, där mer än hälften af ägbvidden utgöres af onyttiga utmarker, som ofta med ringa möda kunna göras frugtbarande eller genom steninhägnader upfredas till skog.

Sjöfarten från Länets 5 Städer, sysselsätter ett ringa antal folk, men från Fjäre Fögderi idkas sjöfart dels af hemmansägare i Omala, Vallda och Släps Socknar, hvilka som Coopvaerdie-Skeppare föra fartyg på utrikes orter, dels från de öfrige socknarne i nämde Fögderi, med så kallade Nordbåtar på inrikes orter. Under desse sednare år, har sjöfarten aftagit; dock kan behållna förtjensten beräknas att uppgå till Krono-Utskyldernes belopp för sådane sjöfarande Hemmansägare. Från nämde Fögderi utgå till Götheborgs Sjömanshus årligen på utrikes sjöresor såsom förhyrde en mängd ynglingar, hvaraf en ej obetydlig del icke återkomma.

Slöjder: häruti utmärka sig Lindorms Sockens invånare, som tillverka meubler af
alla

slag i smakfulla faconer. Dessa afsätts förnämligast till Möbelhandlare i Götheborg, samt en del i Skåne, Elfsborgs och Malmö Län. — Så väl i Lindorne som Elfsåkers Socknar idkas smide af liar och andre äggjern. Af de förra omkring 16,000, och förtjensten deraf anses uppgå till 1,000 R:dr Banco.

Linförädlingen fordrar uppmuntran, enligt hvad jag förut i underdånighet anført. Blott i Fjärås Pastorat har linneväfnader hunnit någon höjd, och idkas i nästan hvarje hushåll, samt försäljes dessa väfnader i Götheborgs och Elfsborgs Län, och anses förtjensten deraf utgöra för hvarje hushåll 10 R:dr Banco.

Ylleväfnaderne eller tillverkningarne af Vadmal, Täckan af alla slag, Mattor och Strumpor utgöra allmogens förnämsta binäring. Genom denna qvinkönets berömvärda arbetsflit, näres många hushåll, och medel anskaffas till erläggande af de betydliga Krono-utskylderne. Hittills hafva dessa konstflitens tillverkningar funnit begärliga afnämare uti Borås Handlande, som uppköpt dessa effecter, men efter den Borås Stad senast öfvergångne svåra brand, har afsätt-

ningen betydligt aftagit och priserne nedfallit till hälften af hvad förut erhållits för dessa tillverkningar. För denna Länets vigtiga binärings förkofran och bibehållande, vore derföre af angelägenhet, att Borås Handlande åter måtte bli satte i tillfälle, att upphandla desse ortens producter, så att allmogens arbetsflit, genom en lifvad afsättning, måtte, för dess fortfarande bärgning, underhållas. Skulle denna näringsgren aftaga, vågar jag underdånigst försäkra, att fattigdom och obestånd skulle taga öfverhand i detta Län, hvarest jorden ej med samma frikostighet som i Rikets öfriga provinser belönar sine odlare.

Då, i senaste Fem-Års-Berättelsen, behållna vinsten för Länets ylle-tillverkningar calculerades till 50,000 R:dr Banco, öfverstiger den nu troligen ej 20,000.

Handel med Landtmanna-varor består uti de ringa skogsproducter, som afsättas i Länets Städer, samt å marknaderne så väl i Städerne som å Landet med kreatur och diverse varor. Sjö-communicationen felar ej.

Flygsand. Mer än 8000 tunneland äro öfverhöljde af flygsand i södra delen af Länets utmed kusten.

Sedan år 1824 äro ungefärligen hälften här af inhägnade och till en del besådde med Funnkottar, Björk- och Ahl-frö samt något Sandhafre, äfvensom flere tusende Piltelnin- gar blifvit planterade. Jag äger den till- fredsställelsen att, som jag haft nåden an- föra i mina årliga underdåniga Berättelser, vittsorda framgången af bemödandet i detta afseende. Åtskilliga af de vidlyftiga flyg- sandsfälten äro redan öfverväxte af gräslag och plantor. Genom den vårdade hägnaden och freden har blott på dessa 4 år en för- undransvärd och välgörande verkan åstad- kommits, och jag hoppas att planteringen af Sandrör, hvars frön blifvit i år insam- lade, skall hafva god verkan å flygsands- drifvorne.

Lika med hvad i senaste Fem-Års- Berättelsen omnämnes, får jag äfven i un- derdånighet framställa behovet af ett större Stats-anslag för detta ändamål, så framt Botemedlet för flygsandens härjningar skall kunna fortsättas. Af de i Nåder erhållne 5000 R:dr B:co, äro vid detta års slut $\frac{4}{5}$ använde.

4 §. Politisk Författning.

Kammarverk. Uti Länet hafva på sistförflutne Fem år 17 särskilte Hemman

ånyo blifvit skattlagde. Intet Hemman från öde upptaget eller till ödesmål förfallit.

Nybyggen uppkomma ej annorlunda, än på förut skattlagd jord, då inga Allmänningar eller Krono-parker finnas i Länet.

Enskiftena, som böra väcka till ett förbättradt jordbruk och ökad välstånd, hafva icke haft den framgång i Länet, som man haft skäl att vänta. Orsaken härtill är förnämligast oförmögenheten att utan bidrag verkställa utflyttningarne och de öfrige känbara kostnader Enskiftena medföra. Jag förnyar derföre i underdånighet den anmälan min företrädare i senaste Fem-Års-Berättelsen gjort, att, likasom för Skåne och Skaraborgs Län, ett anslag i Näder måtte beviljas vid Enskiftens utflyttningar i detta Län.

Antalet af Hemman och deras särskilda natur upptager Tabellen. Förhållandet emellan själfägande Jordbrukare, Arrendatorer och Brukare är följande:

Hemman som brukas af Ägarne, hvaribland	
Boställen och Krono-Hemman äro in-	
begripne	2138 $\frac{1}{8}$

Transport . 2138 $\frac{1}{8}$

	Transport	2138 $\frac{5}{11}$
Hemman som brukas af Arrendatorer med bestämda Arrendesummor i penningar, spannemål och persedlar:		
Kungs-Ladugårdar	12	
Enskiltes Hemman	2557 $\frac{7}{8}$	
	<hr/>	267 $\frac{7}{8}$
Hemman som brukas af Landtbönder eller Brukare	5127 $\frac{173}{25}$	
	<hr/>	Summa 2918 $\frac{583}{11}$

Post-Hemman äro 18.

Stats-Bidrag. Enligt Bilagan N:o 1, utgör Stats-Bidraget i Länet för år 1826, 201,927 R:dr 12 sk. 6 r:st., eller 4 $\frac{2}{3}$ R:dr på hvarje under de olika åren inom Länet mantalskrifven person. Från härvarande Landtränteri remitteras årligen omkring 140,000 R:dr Banco och högst obetydligt kvarstadnar i Länet till aflöningar. Då härtill kommer, att 1826 års missväxt skuldsatte Innevånarne till Kronan för undsättnings-spannemål, till ett belopp af 75,119 R:dr, hvarå redan 22,622 R:dr äro betalte, så skall nödvändigt penningebristen vara stor i en Provins, som saknar exporter och har föga inkomst af sina binä-

ringar. Också har de senaste årens Skatter utgått med stor svårighet. Den i underdånighet vidfogade Bilagan N:o 2 visar, att Jordbruket är tungt beskattadt, då, utom personella afgifterne, Jordskatten för 1 Mantal kan uppgå till 128 R:dr 29 sk. 7 r. Banco. Uti de frugtbärande Provinserne Skåne och Blekinge utbetalar Staten i aflöningar vida mer än hvad dessa Provinser i Stats-Bidrag erlægga, hvilket har en fördelaktig verkan för dessa Provinser, då deremot från det mindre fertila Halland omkring 150,000 R:dr gå ur Landet. Trippiska Godsets ränta af 139 $\frac{1}{2}$ Hemman utgår till Holland.

Med långväga forslande af Krono-Tionde är ej allmogen besvärad. Lefverencerne ske vid Halmstads och Warbergs Magaziner.

Strandbygden är mäst betungad vid durchmarcher. De östra Socknarne, mindre försedde med hästar, lega merändels vid större Kungs- och Krono-skjutser, och uppgår legan ofta till 2 à 3 R:dr Banco för Paret, hvilket är ganska betungande.

Indelte Båtsmännens underhåll är, efter 5 års medium af Markegången, uträknadt till omkring 21 R:dr, då Torp- eller Hus-hyra m. m. tillägges.

Allmänna vägars underhåll sommar och vinter är högst olika i Fögderierne. Uti Tönnersjö Härad, der ny vägdelning, väganläggning och broar tillkommit, är denna kostnad störst, men väg-underhålningen är beräknad efter i allmänhet å vägarne använde dagsverken till öfver hufvud 7 R:dr 41 sk. 4 r:st. Banco på hvarje helt Mantal.

Diverse onera och allmänna besvär: för publica byggnader och deras underhållande, brandstoder, skallgångar och inqvartering äro, efter beräkning af 5 års medium, fuune och, särskilt för Krono-brefbärningen, dertill anslagne Hemman.

Politie. Skolor och undervisningsanstalter i Länet äro:

Halmstads Lägre Lärdoms-Skola: har en Rector och tvenne Colleger, som undervisa 50 à 60 ynglingar, hvaraf en fjerdedel äro från Landet. Denna Skola förtjenar ett rättvist låford för sina Lärares nitfulla bemödande.

Warbergs Lägre Lärdoms-Skola: har en Rector och tvenne Colleger, samt freqventeras af omkring 50 barn. Städerna Kungsbacka, Falkenberg och Laholm hafva

Pædagogier med en Lärare hvardera; i de förstnämnde undervisas 20 och den sistnämnde 16 barn.

På Landet finnas inga Sockne-Skolor, utan bestrides undervisningen af Ambulatoriske Skolmästare,

Ordningsmän äro i hvarje Bylag förordnade. Den närmare tillsynen och vården om folkets sedlighet torde tillhöra Religions-Lärarne och Kyrko-Rådet, som har makt att bestraffa oseder. Passlösa personers gripande och tiggeriets hämmande iakttages vaksamt i Länet.

Den vid Sperlingsholm inrättade Bell-Lancasterska Skolan är hvilande.

Helsovården har med de medel, som författningarne föreskrifva, blifva iakttagen.

Ingen smittosam sjukdom har utbredd sig och tidiga rapporter om sådane sjukdomar hafva, då de yppat sig, blifvit till Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande genast insände, hvarefter Provincial-Läkarne, därom underrättade, skyndsamt uppfyllt sine åligganden.

Fattigvården har väl med beredvillighet blifvit af de fleste Pastorers omfattad

och har hvarje Socken och Församling åliggande att försörja sine åldrige och orkenslösa fattige, så att de ej med tiggeri skola betunga andra Församlingar. Dock iakttagas ej alltid denna föreskrift.

Hvad som för detta Läns invånare, särdeles utmed stora Landsvägen från Götheborg till Skåne, är ganska besvärande, är den mängd af Sjomän och Gesäller, som dageligen passera, Förlidet är äro på härvarande Lands-Cancelli uppviste och påtecknade 820 pass från andra orter, hvaraf 460 voro Gesäller samt återstoden Sjomän och diverse kringstrykande personer. Vålgörande vore derföre om dessa främmande ofta påckande tiggare, genom någon allmän författning, kunde förbjudas att kringstryka och betunga Landet.

Gästgifvaregårdar äro 32 i Länet, inberäknadt 5 i Städerna. Endast vid 2:ne Gästgifvaregårdar finnes hållskjuts.

På Landet äro 22 tillåtna Krogar.

Sockne-Magasiner och Sparbankar finnas ej i Länet.

Till Odjurs utrotande är den allmänaste anstalten, skallgång. Varggropar uppfylla sällan ändamålet.

Till följe af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Circulaire af den 19 Augusti 1823, har i Tonnersjö Härad blifvit inrättade 3 Skall-Lag, samt i Höks Härad 7 Skall-Lag, hvilka vunnit Eders Kongl. Maj:ts Nådiga stadfästelse.

5 §. *Städer.*

Kungsbacka. Länets nordligaste och minst folkrika Stad. En stor del Borgare äro på Landet boende Coopværdie-Skeppare. Stadens alltförnära granskap af $2\frac{3}{4}$ mil till Götheborg verkar, att handeln är ringa. Exporterne äro obetydlige och sjöfarten likaså. Kalk och Spanmål hämtas från inrikes orter, hvarmed Allmogen från Länets nordligaste del och från Elfsborgs Län förses. Fabriker finnas ej. Endast ett Färgeri som anses inbringa 2000 R:dr. Stadens jord är inskränkt och användes till Åker och Äng.

Staden har Pedagogie och Fattighus.

Warberg. Stadens rörelse och näringsfång grundas på Handel, Sjöfart och Handtverkerier. Exporterne äro trädvaror från Fagereds Socken och Elfsborgs Län. En ny väganläggning är ifråga till dessa orter, som skall förkorta communicationen, hvarigenom tillförsel af skogs-effecter, aska,

beck och stafver vida lättare än hittills skall ärhållas och Landtmannen, i följd deraf, skall påräkna en snarare afsättning af så väl Naturalster som Konstproducter. Hamnen, som är öppen för alla vindar, tarfvar förbättring. Stadens Handlande äga för närvarande 2 Skepp och 3 Skonerter samt några mindre fartyg, hvarmed idkas någon utrikes handel. Rörelsen med kringboende Allmoge är ej ringa, emedan en stor del af Westergöthland där har sin handel.

Tolagen utgör	847	R:dr	3	sk.	4	rst.
Hamn- och Bropen- ningar . . .	602	—	33	—	8	—
Vågpenningar . .	14	—	27	—	2	—

Af Hamn- och Bropenningar åtnjuter likväl Stads-Cassan ingen inkomst, utan tillfaller den ett Bolag, som har skyldigheten att rensa och muddra hamnen samt bygga och underhålla hamn-bryggan.

Staden, som äger betydlig jord för 10 Mantal, begagnar den till Åker och Ängsamt Betesmark. För den starka sjövinden, kan odling af saluväxter ej med fördel begagnas.

En de sednare åren anlagd Bad-lurättning tillskyndar Staden ej obetydlig fördel.

Staden har en lägre lärdomsskola med 3:ne Lärare.

Hällsovården bestrides af Provincial-Läkaren i Norra Halland och en Stads-Läkare.

Fattighus finnes och har fattigvården, genom Eders Kongl. Maj:ts frikosttighet, blifvit försatt i ett förbättradt och samhället mindre betungande tillstånd.

Falkenberg. Handel och rörelse är här ganska ringa. Handtverkerierne likaledes. Hamnen är uppgrundad af flygsand och Staden har nästan ingen sjöfart. Endast Tunnor, Stafver och Fjerdingsar utgöra de få Exporterne till Götheborg. Laxfisket, som i lotter är bortarrenderadt, sysselsätter en del af Invånarne och några laxhandlare, som göra flera resor om året till Stockholm och Götheborg. Stadens ringa rörelse, har ej inflytande på Landet deromkring. Stadens jord är vidsträkt, men mindre bördig och salväxter odlas ej. Barn-undervisningen bestrides vid en Pedagogi. Stads-Läkare finnes ej och fattigvården bestrides efter invånarnes förmåga. Fattighus finnes.

Halmstad. Länets residence. Dess näringar af handel och handtverkerier äro i

aftagande sedan flere år tillbaka, då ett större antal handlande hade vida mer rörelse än de få nuvarande. Hamnens uppgrundning, penningebrist och exporternes förminskning är härtill medverkande orsaken. Exporterne bestå af timmer, trädkärl och något tjära och beck samt såpa.

Hamnen har, enligt Strömrensning-Committens uppdrag, blifvit af ÖfversteLieutenanten *Hellström* undersökt och förslag till dess förbättring, genom pålning vid Nissa-Strömmens utlopp, afgifvet. Sedermera har Chefen för 3:dje afdelningen af Stor-Amirals-Embetet ogillat detta förslag och uppgifvit planer till Hamnbyggnader vida kostsammare och må hända mindre ändamålsenliga samt öfverstigande Stadens förmåga att dertill bidraga. En öberäknelig fördel skulle tillskyndas Staden, om Hamnen kunde förbättras, samt Nissa-Strömmen kunde göras flottbar, då en betydande tillgång af timmer och skogseffecter, som äro exportable, kunde från Småland lätteligen erhållas.

Utom Staden finnes ett Såp-Bruk som drifves med fördel, samt tillverkade förli-det är 2,350 fjerdingar, i värde ansedde till 16,450 R:dr.

Nyligen har ännu ett Såpbruk af de handlande blifvit anlagdt vid Nissa-Strömmen nära Staden, men det samma har ännu ej kommit i verksamhet.

Staden äger en betydlig ägovidd, som blott till vanligt Landtbruk användes.

Handtverkarne, med undantag af Färgare och Garfvare, äro i svaga villkor.

Undervisningen bestrides i en lägre Lärdomsskola. Sjukvården af Provincial-Läkaren i Södra Halland, och Läkaren vid härvarande Läns-Lazarett.

Fattigförsörjningen sker genom taxering å Invånarne, uppgående till circa 400 R:dr Banco årligen; och har Fattigvårds-Directionen, genom Eders Kongl. Maj:ts utmärkt nådiga frikostighet, blifvit i tillfälle, att anskaffa ett fattighus som hittills saknats.

Laholm, har föga handel och rörelse. Dess handtverkare antal är större än arbetsförtjensten. De handlande hafva endast en ringa bodrörelse för allmogens behof. Hamnen, som af flygsand är uppgrundad, är nästan obrukbar. De svåra eldsvådor, som öfvergått denna Stad, äro äfven ordsaken till dess Invånares obestånd och fattigdom. Fabrikation och handeln med ullstrumpor är ej obetydlig.

Staden har vidsträckt och magert ägo-

område. Utmarken som odlas är bördigare. Salvväxter odlas ej.

Staden har Pedagogie och Fattighus.

Länets Städer äro i allmänhet i aftagande. Af handtverkerierne äro färgerier och garfverier de ende som äro lönande. Den allmänna penningebristen tillåter ej Allmogen att på marknader, som fordom, tillhandla sig silfver, koppar, tenn och mes-sing. De öfrige handtverkerierne förnärmas af gärningsmän på Landet, som beröfva dem en stor del af deras påräknade förtjenst. Genom Stads-näringarnes aftagande hafva Städernes Invånare mera blifvit jordbrukare.

I allmänhet och med skäl klagas öfver penningebrist och minskad rörelse i Städerna. Då ingen betydande handel existerar, hamnarne äro otillgängliga och de varor som äro att tillgå ej kunna exporteras, måste äfven Landtmanen lida af saknad af-sättning.

Halmstads Slott af Lands-Canzliet den 15:de Augusti 1828.

C. WIRGIN.

A. Olsson.
